

1 pav. Liejimo formos, čerpės ir puodo fragmentai. V. Vingio nuotr.

Fig. 1. The casting form, the roof tile, and pot fragments.

tarpsluoksnis, ryškesnis Š dalyje ir čia siekia iki 10–15 cm. Minėtuose sluoksniuose radinių neaptikta. Šurfe pasiekus apie 1,1 m gylį (H_{abs} 111,20 m), pradėjo dengtis juosvo smėlio sluoksnis su gelsvo smėlio intarpais, krentantis R–V kryptimi, tad V šurfo dalyje jo paviršius pasiektas tik 1,3–1,4 m gylyje (H_{abs} 110,90–111,00 m). Minėtas sluoksnis datuojamas XVII–XVIII a., vietomis anglingas. Jo storis siekė iki 10–15 cm, o ŠV kampe – 50 cm (iki 1,9 m gylio). Jame rasta pilkos, rusvos molio masės keraminių indų šukių, kai kurios iš jų dengtos rusva, žalsva glazūra, ornamentuotos horizontaliomis linijomis, ryškiais horizontaliais įspaudais, kai kurie fragmentai be puošybos elementų. Taip pat rasta aprūkusi molinė liejimo forma ir viena plokštinė čerpė su braukomis ir letenos įspaudu (1 pav.). Po šiuo horizontu nuo 1,2–1,5 m gylio rastas dar vienas greičiausiai supustyto gelsvo, šviesaus smėlio sluoksnis be radinių, jo storis siekė nuo 20 iki 45 cm (R–V kryptimi). Po juo nuo 1,5 iki 1,9 m gylio (R–V kryptimi) pasiektas įžemis – gelsvas, rusvas smėlis.

Maksimonių and Nemunaičio Streets

The 2022 field evaluation (4 test pits totalling 8.25 m^2) on Maksimonių and Nemunaičio Streets in Merkinė (Varėna District, S Lithuania) revealed, under the layer of topsoil, grey sand, and aeolian sand in Test Pit 1 at Nemunaičio St. 17, from a depth of 1.1–1.4 m, a 17th–18th-century black soil layer, up to 10–50 cm thick and containing, in addition to sherds of ceramic vessels, a sooty earthenware casting form and one flat roof tile with finger marks and a paw impression (Fig. 1) and, from a depth of 1.5–1.9 m (E to W) in the greater part of the test pit, sterile soil.

ONUŠKIS

Birutė Lisauskaitė

Turgaus aikštės teritorijos tyrimai

2022 m. buvo atlikti žvalgomieji tyrimai Onuškio (UK 17099) senosios turgaus aikštės ir jos aplinkos teritorijoje (Trakų r.), prieš pradedant jos projektavimo ir tvarkymo darbus. Informacijos apie ankstesnius archeologinius tyrimus miestelio centrinėje dalyje nerasta.

Onuškio gyvenvietė paminėta, kai Žygimantas Senasis savo arklininkui J. Kuncevičiui (Koncevičiui) dovanojo Onuškio dvarą Trakų vaivadijoje. 1524 m. Žygimantas Senasis tam pačiam J. Kuncevičiui suteikė privilegiją kurti miestelį, rengti turgus ir laikyti karčemas. Kelyje į Trakus besiformuojanti gyvenvietė pradžioje buvo linijinio plano. Gali būti, kad XVI a. II pusėje susidarius turgaus aikštei atsirado ir kelios gatvės, bet apie miestelio raidą ir ūkinį gyvenimą informacijos nedaug. XIX a. Onuškio dvaro, kuriam priklausė besikuriantis miestelis, planuose pastatai žymimi tik aplink turgaus aikštę. Aikštė buvusi trapecijos formos su netaisyklingos formos prieaikšte priešais bažnyčią. 1867 m. dvaras su miesteliu dovanotas vienam iš 1863 m. sukilimo malšintojų generolui grafui Aleksejui

1 pav. 2022 m. tyrimų situacinis planas:
1 – kultūros paveldo teritorija; 2 – 2022 m. šurfų vieta. B. Lisauskaitės brėž.

Fig. 1. Situation plan of the 2022 investigation: 1 – the cultural heritage zone, 2 – the 2022 test pit.

Olsufjevui. Žymūs miestelio tvarkymo darbai prasidėjo tik po Pirmojo pasaulinio karo. Buvo ne tik nugriauti sunykę pastatai, bet pastatyta keletas naujų, pvz., nauja klebonija, dabar Onuškio pirminės sveikatos priežiūros centras, 1936 m. išgrįsta Onuškio turgaus aikštė. Dabartinį vaizdą miestelis įgijo jau po Antrojo pasaulinio karo (Miškinis A. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*, t. II: *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai, knyga I.* Vilnius, 2002, p. 190–216).

2022 m. tyrimų metu turgaus aikštės ir jos prieaikštės, esančios šalia Onuškio Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios, teritorijoje ištirta 11 šurfų, kurių bendras plotas 11 m^2 (1 pav.). Aikštės grindinio horizonte rastas XIX–XX a. pradžios kultūrinis sluoksnis su pavieniais to laikotarpio radiniais. Po juo 15–20 cm gylyje nuo paviršiaus šurfuose 1–4 ir 11 rastas 10–20 cm storio archeologinio sluoksnio horizontas su XVI–XVII a. radiniais: šurfe 2 – švininis muškietos šratas, šurfe 3 – sidabrinis Aleksandro II (1495–1506) denaras bei molinių indų ir koklių šukės. Indų šukės lygiu paviršiumi ir tik viena dekoruota horizontalių griovelių ornamentu. Molio masė liesinta smulkiai grūsto akmens arba smėlio priemaišomis. Vyrauja oksidacinėje aplinkoje degta keramika. Šurfe 10 įžemio horizonte rastas akmenų mūro fragmentas. Pamato fragmento plotis 40–45 cm, ilgis – 55 cm, aukštis – 24 cm. Spėjama, kad tai XX a. pradžioje Onuškio bažnyčios klebonijos žemę ribojančios tvoros liekanos. Šurfe 11, tirtame aikštės ŠV pakraštyje, rastos liekanos, spėjama, dviejų laikotarpių statinių pamatų. Viršutinis pamato fragmentas galėtų būti datuojamas XIX–XX a. pradžia, apatinis –XVI–XVII a. Šio etapo liekanų aplinkoje rasti du maži neglazūruotų koklių fragmentai (2 pav.).

Prieaikštės teritorijoje užstatymo liekanų arba palaidojimų nerasta.

Turgaus aiškės teritorijoje ir jos gretimybėje rastas XVI–XX a. kultūrinis sluoksnis atspindi Onuškio miestelio raidą ir yra svarbus pažįstant

2 pav. Koklio fragmentas. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 2. A stove tile fragment.

ne tik Onuškio, bet ir kitų šio laikotarpio miestelių istoriją.

The investigation at Turgaus Square

The 2022 field evaluation (11 test pits totalling 11 m^2) in the old market square and the surrounding area in Onuškis (Trakai District, S Lithuania) (Fig. 1) revealed in Test Pits 1–4 and 11, a 0.1–0.2 m thick archaeological layer horizon containing 16th–17th-century finds: a silver Alexander Jagiellon (1495–1506) denar as well as sherds of earthenware vessels and stove tiles (Fig. 2). Test Pit 11, which was excavated in the remains found on the square's NW edge, also yielded foundation fragments from, it is suspected, 16th–17th-century and 19th – early 20th-century structures.

1 pav. XVII–XVIII a. buitinės keramikos šukės. M. Jurgauskaitės nuotr.

Fig. 1. The stratigraphy of Test Pit 11.

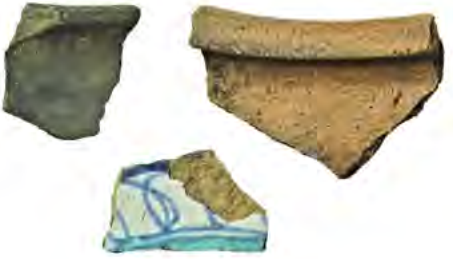

2 pav. Šurfo 11 stratigrafija. M. Jurgauskaitės nuotr.

Fig. 2. Sherds of 17th–18th-century household pottery.

PALANGA

Milda Jurgauskaitė

J. Janonio gatvė

2022 m. Palangoje vyko J. Janonio gatvės rekonstrukcija, kurios metu buvo keičiama gatvės danga, šaligatviai, klotos naujos požeminės komunikacijos senų trasų vietose. Gatvė yra Palangos miesto istorinės dalies (UK 12613) ir senojo miesto vietos (UK 17139) ŠR pakraštyje. Artimiausioje aplinkoje 2018 m. tyrimus vykdė N. Brazdeikis. Jų metu po supustytu smėliu, apytiksliai 1,3 m gylyje, fiksuotas iki supustymo buvęs juodžemis su XVII a. radiniais (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 339–341). 2022 m. tyrimų metu iki įžemio ištirta 13 2x1 m dydžio šurfų (26 m^2 plotas) ir žvalgytas 826 m^2 plotas. J. Janonio gatvės dar nėra 1791 m. Palangos plane, vadinasi, ji formavosi tik nuo XIX a.

J. Janonio gatvėje atlikus tyrimus aptikta gana aiški ir tipiška Palangos miestui kultūrinių sluoksnių stratigrafija. Nustatyta, kad po paviršiniais 30–50 cm storio XIX–XX a. sluoksniais yra pustytas smėlis. Pustyto smėlio sluoksnis – 55–90 cm storio. Po juo atidengtas buvęs pirminis žemės paviršius, kurį sudaro 10–20 cm storio juosva žemė. Šurfuose, išskyrus 1–3 ir 6, iš pirminio žemės paviršiaus buvo aptikta XVII–XVIII a. datuojamų buitinės ir statybinės keramikos šukių (1 pav.). Veikiausia tai rodo buvusio užstatymo paplitimą ir išsidėstymą. Pirminis paviršius yra aptinkamas vidutiniškai 0,8–1 m gylyje (2 pav.). Įžemio paviršius aptiktas 0,95–1,9 m gylyje. Žvalgymų metu keičiant senas komunikacijų trasas fiksuoti XX a. suformuoti perkasimai, taip pat įžemis ir virš jo iš